
ÖTÜKEN

İSLÂM'I ANLAMAK

Yeniden Gözden Geçirilmiş 4. Basım

PROF. DR. İSMAİL YAKIT

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

/ otukennesriyat

YAYIN NU: 596
KÜLTÜR SERİSİ: 271

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-975-437-516-9

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

1. Basım: 2005
5. BASIM

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Editör: Oğuzhan Murat Öztürk

Kapak Tasarımı: Ötüken

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: CB Matbaacılık

Baskı: Ötüken Neşriyat AŞ
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50
Sertifika Nu: 49269

İstanbul- 2025

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Prof. Dr. İsmail YAKIT, 1950'de Denizli'nin Tavas İlçesi Kızılcabölük Bucağı'nda dünyaya geldi. İlk ve ortaokulu memleketinde, liseyi Denizli'de bitirdi. Yüksek tahsilini Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde (1970-1974) tamamladı. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından burslu olarak Fransa'ya gönderildi. "Paris-IV Sorbonne Üniversitesi'nde" doktora yaptı (1974-1979). Doktora tez çalışmaları esnasında, Sorbonne Üniversitesi'nde Mukayeseli Felsefeler Dalı'nda İhtisas Diploması aldı (1976). Kahire (Mısır) Üniversitelerinde araştırmalarda bulundu (1976-1977). Paris Tıp Fakültesi'nin Juvisy Dokümantasyon Merkezinde araştırmalar yaparak "Anthropologie biologique" sertifikası aldı (1978). 1979'da İslam Felsefesi ve Mukayeseli Felsefeler dalında Paris-IV Sorbonne Üniversitesi'nde hazırladığı evrim teorileri üzerindeki doktora tezini "Pekiyi" dereceyle savunarak yurda döndü. Erzurum Atatürk Üniversitesi İslami İlimler (İlahiyat) Fakültesi'ne Dr. Asistan olarak girdi (1980). KKTC'nde Yedek Subay olarak askerlik yaptı (1980-1981). Yardımcı Doçent oldu (1982). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Türk-İslam Düşüncesi Tarihi Anabilim Dalı'na naklen tayin oldu(1984). Doçent oldu(1986). İslam Felsefesi Profesörlüğü'ne yükseltildi ve akabinde SDÜ İlahiyat Fakültesi Kurucu Dekanlığı'na tayin edildi (1993). Üç dönem arka arkaya dekanlık yaptı (1993-2003). Bu arada Sosyal Bilimler Enstitüsü Kurucu Müdürlüğü görevini de yürüttü (1993-1999). Akdeniz Üniversitesi Felsefe Bölümü Bilim Tarihi ve Felsefesi Anabilim Dalı Başkanlığına atandı (2010). Burada bir dönem Felsefe Bölüm Başkanlığı da yaptı.(2014-2017). 2017 yılı Temmuz ayında yaş haddinden emekli oldu.

Fransızca ve Arapça bilen Prof. Dr. İsmail Yakıt'ın birçok yayını bulunmaktadır. Çalışmalarının bir kısmı İngilizce, Fransızca, İspanyolca, Arapça, Almanca, Özbekçe, Uygurca ve Japoncaya çevrilmiştir.

140'ın üstünde ulusal ve uluslar arası kongre, panel ve sempozyumlarda yayımlanmış bildirisi ve ulusal ve uluslararası dergilerde yayımlanmış 70'in üstünde makalesi vardır.

Telif Kitapları:

1) *Ihvan-ı Safa Felsefesinde Bilgi Problemi* İÜ Edebiyat Fak. Yay., İstanbul, 1992.
2) *Türk İslam Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme*, 592 s. Ötüken Neşr., IV. Baskı, İstanbul, 2017.
3) *Batı Düşüncesi ve Mevlâna,* 195 s., Ötüken Neşr., III. Basım, İstanbul, 2013.
4) *Atatürk ve Din*, Ötüken Neşr., X. Basım, İstanbul, 2016; XIII. Basım, 2023.
5) *İslam'da Bilim Tarihi,* 310 s., Tuğra matb., Isparta, 2002.
6) *Arşiv Belgeleri Işığında Kızılcabölük,* 220 s., Tuğra Matb., Isparta, 2002

7) *Yunus Emre'de Sembolizm*: *Çıktım Erik Dalına*, Ötüken Neşr., 3. Basım, İstanbul, 2015
8) *Türk-İslam Düşüncesi Üzerine Araştırmalar,* 247 s., Ötüken Neşr., II. Basım, 2013
9) *Osmanlı Araştırmaları,* 270 s., Fakülte Kitapevi, Isparta, 2002
10) *Hz. Peygamberi Anlamak*, 175 s., Ötüken Neşr., 4. Basım, İstanbul, 2017; V. Basım, 248 s. 2023.
11) *Kur'an'ı Anlamak,* 224 s., Ötüken Neşr., 4. Basım, İstanbul, 2017.
12) *İslâm'ı Anlamak,* 444 s. Ötüken Neşr., 3. Basım, İstanbul, 2017
13) *Geçmişten Günümüze Uzunpınar (Pınarlar),* 145 s., Denizli, 2009
14) *Zaman Değirmeni (Dörtlükler),* Ötüken Neşr., İstanbul, 2009, 165 s.
15) *Yakut'tan Tarihler,* 672 s., Ötüken Neşr., II. Basım, İstanbul, 2012
16) *Tıp Felsefesi ve Etiği Üzerine,* 230 s., Ötüken Neşr., 2. Basım, İstanbul, 2015
17) *Mevlâna'da Aşk Felsefesi,* 150 s. Ötüken Neşr., 3. Basım, İstanbul, 2013
18) *Hatıralarıyla İz Bırakanlar,* 312 s. Ötüken Neşr., İstanbul, Ocak 2016.
19) *Türklüğü Tartışılan Meşhurlar,* 120 s. Ötüken Neşr., İstanbul, 2016; II. Basım, 191 s. 2022.
20) *Kur'an-ı Hakîm Meâli, Semantik Analizli, Açıklamalı ve Yorumlu*, 755 s., Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2020, II. Basım, 760 s., 2021; III. Basım 2023; IV. Basım, 2024.

Tercümeleri

21) *İbn Sînâ Felsefesi ve Ortaçağ Avrupa'sındaki Etkileri*, (A.-M. Goichon'dan terc.), III. Baskı, İstanbul, 2000.
22) *İbn el-Arabî ve Fahreddin el-Râzî'nin Düşüncesinde İlâhî "BEN" ile Beşerî "BEN"*, 64 s (R. Arnaldez'den terc.), İstanbul, 1985.
23) *Farabi Galenos'u Niçin Eleştirdi?* Farabi'nin *"Er-Reddu Ala Câlinus"* adlı kitabının tercümesi: *"Tıp Felsefesi ve Etiği Üzerine"* adlı kitabımızın içinde, Ötüken Neşr., İstanbul, 2015
24) Galenos'un *Erdemli Tabip Bir Filozof Olmak Zorundadır* adlı Eseri, *Tıp Felsefesi ve Etiği Üzerine* adlı kitabımızın içinde, Ötüken Neşr., İstanbul, 2015
25) Jules Payot'nun *l'Education de la Volonté* (İrade Terbiyesi) Adlı eserinin dipnot ve açıklamalarla tam metin Fransızca çevirisi, Ötüken Neşr., 246 s., İstanbul, 2023.
26) Saffet Örfî'den "*Ziya Gökalp ve Mefkûre Arasındaki Münasebet Vesilesiyle Bir Tetkik Tecrübesi"* adlı eser, Osmanlı Türkçesinden yeni harflere çeviri ve sadeleştirme. Töre-Devlet Yayınevi, 124 s., İstanbul, 2023.

İletişim için: ismailyakit@gmail.com
www.ismailyakit.com

Bu eserimi, Fakültede öğrencilik yıllarında iken,
bilgilerinden çok istifade ettiğim ve yetişmemde büyük
katkıları bulunan artık aramızda olmayan
değerli iki hocama;
Prof. Dr. Muhammed Tâvit et-TANCİ (1918- 1974)'ye
ve Prof. Dr. Hüseyin ATAY (1930-2023)'a
Allah'tan rahmetler temennisiyle
ithaf ediyorum
İ.Y.

İÇİNDEKİLER

Önsöz 17
Dördüncü Baskıya Önsöz 21

Birinci Bölüm
İslâm ve Evrensellik

I- İslâm'in Evrenselliği ve Tevhid 25
A- *"İslâm" Kelimesinin Analizi ve Kök Anlamları* 25
B- *Hz. Peygamber'in "İman", "İslâm" ve "İhsan" Tanımları* 28
1) İman ve Mümin Tanımı 29
2) İslâm ve Müslim Tanımı 30
3) İhsan ve Muhsin Tanımı 31
C- *Dinin Üç Hedefi veya İslâm'da 3 H Kuralı* 33
D- *İslâm'ın Evrensel Özellikleri ve Tevhid İlkesi* 35
1) İslâm'ın Evrenselliği 35
2) Evrensel İlâhî Vahyin Özü: Tevhid 38
E- *Tevhidi Temellendiren Sure: İhlâs Suresi* 39

II -Evrensellik Açisindan Kaynaklar ve Semboller 41
A- *Kur'ân ve Sünnet Nasıl Yorumlanmalı?* 41
1- Kur'ân'ın Yorumlanması Üzerine 41
2- Hadisler ve Sünnet Nasıl Yorumlanmalı? 48
B -*İbadetlerin Anlam ve Sembolleri* 52
1- İbadetlerin Anlamı 52
a) Kalbî İbadet=Þehadet 52
b) Bedenî İbadet=Namaz ve Oruç 53
c) Mali İbadet=Zekat 54
d) Hem Bedenî Hem Mali İbadet=Hac 54
2- İbadetlerin Dini Sembolleri (=İslâm'da Sembol) 55
a) Din Binası(nın sembolik anlamı) 56

III -İslâm'in Öngördüğü Temel Evrensel Değerler 66
A- *İslâmda Akıl ve Aklın Yeri* 66
1) Kur'ân'da Akıl 68
2) Hadislerde Akıl 68
3) İslâm Düşüncesinde Akıl 70
B- *İslâm'da İlim ve İlmin Yeri* 72
1) Kur'ân'da İlmin Önemi 73
2) Hadislerde İlim 74
C- *İslâm'da Sevgi ve Sevginin Yeri* 78
1) Sevgi Üzerine 78
2) Ayet ve Hadislerde Sevgi 79
3) İslâm Düşüncesinde Sevgi ve Aşk 80
D -*İslâm'da Sorumluluk ve Ahlâkî İlkeler* 82
1) Doğruluk İlkesi 82
2) Adalet İlkesi 86
3) Edep İlkesi 88
4) Salih Amel İlkesi 90

İkinci Bölüm

İnanç İlkeleri ve Kader Problemi

Temel İnanç İlkeleri 95
A- *İnançla İlgili Kavramlar* 95
1) İman Kavramı 95
2) Küfür ve Kâfir Kavramları 96
3) Nifâk ve Münafık Kavramları 96
4) Fısk ve Fâsık Kavramları 97
5) Şüphe, Şek ve Reyb Kavramları 97
B- *Kur'ân'da İnanç İlkelerinin Tespiti* 98

I- Uluhiyet İlkesi: Allah'a iman 100
A- *Allah'ın Varlığı Konusu* 100
1) Allah'ın Varlığı'nın Delilleri 100
a) İnsan Fıtratından Doğan Deliller 103
b) İnsan Zihninden Doğan Deliller 104
c) Dış Dünyadan Doğan Deliller 111
d) İnsanın Ruhi Yapısından Doğan Deliller 123
B- *Allah'ın Birliği Konusu* 128
1) Tevhid ve Kısımları 128

a) İnançta Tevhid 130
b) İbadette Tevhid 130
2) Şirk ve Çeşitleri 132
a) Şirk-i Aslî 134
b) Şirk-i Teb'iz 134
c) Şirk-i Takrib 135
d) Şirk-i Esbab 135
e) Şirk-i Hafî 136
C -*Allah'ın Zâtı, İsim ve Sıfatları* 136
1) İlâhî Zât 136
2) Allah'ın İsimleri veya En Güzel İsimler 143
3) İlâhî Sıfatlar 148
a) Selbî Sıfatlar 149
b) Subutî Sıfatlar 151

II- Nübüvvet İlkesi 155
A- *Meleklere İman* 155
1-Meleklerin Özellikleri 157
2- Allah-Melek ilişkisi 159
3- Kainat-Melek İlişkisi 160
4- İnsan-Melek İlişkisi 161
B- *Kitaplara İman* 165
1) Tevrat 167
2) Zebur 171
3) İncil 172
4) Kur'ân 175
C- *Peygamberlere İman* 178
1) Peygamber, Nebi ve Resul kavramları 178
2) Kur'ân'da Adı Geçen Peygamberler 181
3) Peygamberlerin Sıfatları 183
4) Hz. Muhammed'in Peygamberliği 185

III- Ahiret İlkesi 188
A- *Kıyamet Hakkında* 188
1) Kıyamet ve Çeşitleri 188
2) Kur'ân'da Kıyameti İfade Eden Kavramlar 189
a) es-Saat 189
b) el-Hakka 192
c) el-Kâria 192
d) el-Ğaşiye 192

e) es-Sahha 192
f) el-Vâkıa 193
3) Kur'ân'da Kıyametin Tasviri 193

B- *Ahirete İman* 194
1) Ahiret Gününün Varlığı 194
2) Ahiretin Safhaları 199
a) Berzah 201
b) Haşr-Mahşer 201
c) Amel Defterleri 202
d) Hesap-Mizan 203
e) Cennet 203
f) Cehennem 204
3) Kur'ân'da Ahiretle İlgili Aklî Deliller 206

IV- Kader Problemi 210
A- *Kur'ân'a Göre Kader* 211
1) İçinde "Kader" Kelimesi Geçen Ayetler 212
2) Hadislerde Kader Meselesi 214
3) İçinde Kader Kelimesi Geçmediği Halde Kader Anlamında Yorumlanan Ayetler: 216
B- *Allah mı Saptırır, Kul mu Sapar?* 221

Üçüncü Bölüm
Eleştirel Açidan Kiyamet Alametleri

I- Kiyamet Alametleri Gerçek mi? 227
II- Alametlerin Analizleri 231
A- *Küçük Alâmetler* 231
B- *Büyük Alâmetler* 234
1- Ye'cüc ve Me'cüc 234
2- Dabbetu'l-Arz 236
3-Deccâl 237
4- Mehdi Konusu 240
a) Şia'da Mehdîlik İnancı 242
b) Ehl-i Sünnet'de Mehdîlik 246
5- Hz. İsa Gelecek mi? 250
a) Kur'ân'a Göre Hz. İsa Kimdir? 251
b) Kur'ân'da Hz. İsa'nın Babası Konusu 254

c) Kur'âna Göre Hz. İsa'nın Vefatı 259
d) Hz. İsa İle İlgili Hadislerin Kritiği 262

Dördüncü Bölüm
Hilafet, Mezhepler ve Tarikatlar

I- Mezheplerin Ortaya Çıkış Sebepleri 271
A- *Dinî Sebepler* 273
1) İslam'ın İnsana Verdiği Hürriyet Faktörü 273
2) Kur'an'ın Üslûbundan Doğan Faktör 274
B- *Beşerî Sebepler* 275
1) Siyasî ve Sosyal Faktörler 275
2) Ferdî ve Psikolojik Faktör 276
C- *Kültürel Sebepler* 276
1) Farklı Dinler ve Kültürler Faktörü 277
2) Felsefî Eserler Faktörü 277

II- Hilafet ve Mezheplerin Doğuşu 279
A- *Halife Seçimi ve İlk Ayrılıklar* 280
1) Benu Saîde Avlusunda Yaşananlar 280
2) Fedek Arazisi Anlaşmazlığı 284
3) Gizli İlim Şayiası 285
B- *Şiilere Göre Hilafet* 289
C- *Ehl-i Sünnete Göre Hilafet* 290

III- Belli Başli Siyasî ve İtikadî Mezhepler 292
A- *Haricilik* 292
B- *Mürcie* 293
C- *Cebriye* 294
D- *Kaderiye* 294
E- *Mutezile* 295
F- *Şiilik (=Şia)* 297
1) İmamiyye 297
2) Zeydiyye 298
3) İsmailiyye 299
4) Nusayrilik 299
5) Bahâilik 299
G- *Ehl-i Sünnet* 300
1) Selefiyye 301

2) Eş'arilik 303
3) Matüridilik 303

IV -Amelî veya Fikhî Mezhepler 307
A- *Hanefilik* 311
B- *Şafiilik* 312
C- *Malikilik* 312
D- *Hanbelilik* 313
E- *Zâhirilik* 315
F- *Caferilik* 316
G- *İbadilik* 318

V- Tarikatlar 319
VI- İslâm Düşüncesi Açisindan Mezheplerin ve Tarikatlarin Katkilari ve Mahzurlari 323
A- *Mezheplerin ve Tarikatların Katkıları* 323
B- *Mezheplerin ve Tarikatların Mahzurları* 325

Beşinci Bölüm

İslâm Açisindan Millî ve Siyasî Meseleler

I- Vatan Sevgisi ve Askerlik 329
A- *Askerlik Hizmeti* 330
B- *Nöbet ve Şehitlik* 330
C- *Maddî ve Manevî Güç* 330
II- Millet Kavrami ve İslamiyet 334
A- *Kur'ân'a Göre Soy Sop veya Nesep Meselesi* 334
B- *Kur'ân'da Adı Geçen Sosyal Gruplar* 335
C- *Kur'ân'a Göre Irk ve Kavim Gerçeği* 341
D- *Sosyolojik ve Felsefî Açıdan Kavim, Millet ve Milliyet Duygusu* 343
E- *Milliyetçilik ve Irkçılık Nedir Ne Değildir?* 346
1) Milliyet Duygusunun Fıtrî Oluşu 346
2) Hadislere Göre Milliyet Duygusu 348
3) Hadislere Göre Irkçılık(=Asabiyye) 349
F- *Milliyetçilik Tartışmaları* 351

III- Gençliğin Problemleri ve İnanç Buhrani 355
A- *Gençliğin Üç Temel Problemi* 355
1) Eğitim Problemi 356

2) Kimlik Problemi 359
3) İnanç Problemi 362
B- *Çözüm Teklifleri* 366
C- *İnanç Buhranına Karşı Dinî Yayınlar* 367
1) Gençliği Bir inanç Buhranına iten Belli Başlı Amiller 367
a) Ailevî ve Kültürel Sebepler 368
b) Sosyal ve Ekonomik Sebepler 368
c) Bazı Felsefî ve Psikolojik Doktrinlerden Doğan Sebepler 369

2) Dini Yayınların Paradoksal Tutumları 370
a) Bazı Tasavvuf Çevrelerinin Yayınları 372
b) Fanatik Çevrelerin Yayınları 372
c) Ticarî Maksatlı Dinî Yayınlar 372
d) Bazı Klasik Kaynakların Tercümeleri 375
e) TV ve Radyodaki Dini Yayınlar 375
f) Müsbet İlimler ve Kur'ân'ı Konu Alan Dinî Yayınlar 376
3) Gayr-i Müslimlere Yönelik Yayınlar 379
4) Neler Yapılmalıdır? 381

IV - İslâm Dünyasi Niçin Geri Kaldi? 383
A- *Değişim Sürecinde İslâm* 383
B- *Çağdaşlık ve Geri Kalış Sebepleri* 386
1- Cehalet 387
2- Atalet 388
3- Zihniyet 390
a- Selefiye, Hanbelizm ve Eş'arizm'in Etkileri 390
b- Rasathanenin Yıkılışı 394
c- Müspet ilimlerin tedrisattan kaldırılışı 394

Kaynaklar 397
İndeks 409
Sure ve Ayet İndeksi 425

Önsöz

Bugün dünya dinleri arasında en fazla tartışılan, en fazla yanlış anlaşılan ve yanlış anlatılan İslâm'dan başka bir din yoktur dersek mübalağa etmiş olmayız. Gerçekten, Müslümanlar tarafından olsun, inanmayanlar ve başka din mensupları tarafından olsun, Doğu ve Batı dünyasında, kitaplarda, yazılı ve görsel basında, medyada vs. hep farklı imajlarla, farklı mesajlarla birer İslâm ortaya konmaktadır. Kimi geleneklerle, kimi ideolojilerle, kimi siyasî beyanatlarla kimi terör olaylarıyla, kimi İslâm dünyasının perişan haliyle, kimi kendi meşrebine uygun dar kalıplar içine sıkıştırılmış bir görünüşle özdeşleşmiş birer İslâm imajı sunmaktadır. Bu tanımların, bu imajların hangisi gerçek İslâm'ı yansıtmaktadır? Hangisi evrensel ilahî vahiy olan Kur'an'ın dini İslâm'ı göstermektedir? Kaldı ki; insanlığın bugüne kadar malik olduğu bütün dinler içerisinde beşerî bir tariften müstağni kalması gereken yegane din İslâm'dır. Çünkü, Kur'an'ın bu din için teklif ettiği *"İslâm"* kelimesi, onun hem adıdır hem de bütün anlamlarıyla gerçek tanımıdır. Bu itibarla, Kur'an'ın belirlediği tanım ve çerçeve üzerinde odaklaşan bir anlayışı ortaya koyarsak, beşer tarafından yapılmış olumlu olumsuz, doğru yanlış bütün tanım, yaklaşım ve yorumların ne oldukları kendiliğinden ortaya çıkar.

Bu kitabın amacı; gerçek İslâm'ı ortaya koymak için, ele aldığı konular üzerinde, bir yandan Kur'an'a dönüşü sağlamak, diğer yandan da yabancı unsurlar, örf ve geleneklerle

karışmış bin dört yüz yıllık İslâm kültürünü ve din anlayışını Kur'an, akıl ve ilim perspektifinden sorgulamaktır. Bunun için, tabiri caizse pergelin sabit ayağı Kur'an'da diğer ayağı da on dört asırlık İslâm geleneğini eleştirel olarak taramaktadır. Böylece yanlış inançlar ve anlayışlar, dine sonradan sokulan, hurafeler, mitolojiler, hadis adı altında Hz. Peygamber'e yakıştırılan sözler vs ne kadar beşerî unsur varsa, hepsinin kolayca farkına varılacaktır..

İslâm'ı Anlamak adını verdiğimiz elinizdeki bu kitap, daha önce 2003'de neşrettiğimiz. *Hz. Peygamber'i Anlamak* ile *Kur'ân'ı Anlamak* adlı iki kitabımızla birlikte birbirlerini tamamlamaktadır. Zaten birini anlamadan diğerini anlamak gayr-i kabil bir keyfiyettir. Bir diğer ifâdeyle, Hz. Peygamber'i anlamadan Kur'an'ı, Kur'an'ı anlamadan da İslam'ı anlamak mümkün değildir. Her ne kadar birbiriyle kesişen ortak konuları olsa da, bu kitapların her biri kendi içinde müstakil konuları içeren problemleri ele almaktadır.

Elinizdeki bu kitap, her birinde farklı konulara odaklanmak zorunda kaldığımız beş bölümden müteşekkildir. Birinci bölümde; İslam'ın ne kadar evrensel olduğunun cevabı aranmış, Bunun için, İslâm kelimesinin analizi yapılmış, diğer dinlerle karşılaştırılmış, İslâm'ın tevhid esası ve hedefi işlenmiş ve nihayet, akıl, ilim, sevgi ve ahlâk açısından İslâm'ın öngördüğü evrensel değerler ele alınmıştır. İkinci bölümde, Kur'ân açısından inanç ilkeleri detaylı bir şekilde incelenmiş, okuyan herkesin, kendi inancının ne kadar Kur'ân'î olduğunu kendisinin bir değerlendirme yapmasına imkan sağlayacak şekilde işlenmiş ve içinden çıkılmaz kabul edilen kader probleminin ne olup ne olmadığı da, anlaşılır bir üslupla ayrıca ele alınmıştır. Üçüncü bölümde "kıyamet alametleri" adı verilen ve üzerinde kıyametler koparılan konular tek tek ele alınarak ne kadar Kur'ân'î veya İslâmî oldukları gözler önüne serilmiştir. Dördüncü bölümde, Tarih boyunca Müslümanları birbirine düşüren konulardan, hilafet, mezhepler ve tarikat-

lar ele alınmış, nasıl ve niçin ortaya çıktıkları incelenmiş ve bugünkü farklı dini ve siyasi sosyal grupların tarihteki köklerine inilmiştir. Beşinci ve son bölüm de millî ve siyasî konulara ayrılmıştır. Bu bölüm, verdiğim konferansların ve katıldığım bilimsel toplantılardaki bildirilerimin bir araya getirilmiş şeklidir. Burada bazı kesimlerin İslâm adına ahkam kestikleri konular dikkate alınarak; hem onlara bir cevap teşkil etmesi ve hem de bilimsel olarak ortaya konması için; Vatan sevgisi ve Askerlik, Millet Kavramı ve İslâmiyet, Gençliğin Problemleri ve İnanç Buhranı ve Çareleri ile İslâm dünyasının geri kalış sebepleri ele alınmıştır.

Kitabın oluşmasında emeği geçenlere özellikle basılmadan önce okuma lütfûnda bulunarak önerilerde bulunan, tashih ve indeksinde yardımlarını esirgemeyen değerli meslektaşlarım Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Certel ile Yrd. Doç. Dr. A. Sıdıka Oktay'a; basımında gerekli titizliği gösteren Ötüken Neşriyat'ın değerli mensuplarına teşekkürü bir borç bilirim.

Prof. Dr. İsmail YAKIT Isparta, Mart, 2005

DÖRDÜNCÜ BASKIYA ÖNSÖZ

"Anlamak" serimizin üç kitaptan üçüncüsü olan *İslâm'ı Anlamak* kitabımızın daha önceki baskılarının yorumlarına baktığımız zaman, okuyucularımızın büyük bir teveccüh gösterdiğini görüyoruz. Kendilerine teşekkür borcumuz olan bu değerli okurlarımız, sosyal iletişim kanallarıyla bizlere sordukları sorularla bizi devamlı araştırmaya sevk etmektedirler. Bunun için de ayrıca teşekkür ediyorum.

Bu itibarla 4. baskısını yaptığımız bu kitabımız yeniden gözden geçirilmiş ve bazı bilgiler de güncellenmiştir.

Bu yeni baskıda ayrıca, metin içinde geçen bütün ayetlerin Türkçe meâlleri, kendi meâlimiz olan *Kur'an'ı Hakîm Meâli, (Semantik Analizli, Açıklamalı ve Yorumlu*, 4. Baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2024)'nden iktibas edilmiştir.

Bu yeni baskının; bütün okuyucularıma, bazı kesimlerin din diye dayattığı Emevi Arap örfünün bir ürünü olan "uydurulan din" den uzaklaşarak, "indirilen din" İslam'a koşmalarına ve onu daha iyi anlamalarına vesile olmasını diliyorum.

Prof. Dr. İsmail YAKIT **Antalya, Nisan, 2024**

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLÂM VE EVRENSELLİK

I- İSLÂM'IN EVRENSELLİĞİ VE TEVHİD

İslâm'ın en temel iki vasfı iki kelimeyle ifâde edilebilir. Bunlar, başlıkta görüldüğü gibi, Tevhid ve evrenselliktir. Bu iki kavram açısından İslâm'ı ve diğer dinleri bir arada değerlendirmeye çalışacağız. Önce İslâm kelimesinin bir analizini yapmamız gerekecektir. Çünkü, bugün dünyada İslâm dendiğinde tabiri caizse herkesin kafasında farklı anlayışlar beliriyor ve farklı tanımlar ortaya çıkıyor. Hatta bazılarına İslâm'ın özellikle Kur'ân'ın onay vermesi mümkün değildir. Bu nevi yanlışlıklardan kurtulmak için semantik analizler yardımıyla İslâm'ın kök anlamlarını ele almamız gerekmektedir.

A- "İslâm" Kelimesinin Analizi ve Kök Anlamları

İslâm kelimesi Arapça'da S-L-M kök harflerinden gelir[1]. Bir başka ifâdeyle *"silm"* kökünden türemiştir. Bu kökten türeyen "İslâm" kelimesi, tarih boyunca bir çok anlam kazanmıştır. Bu anlamları dört madde halinde ele alabiliriz. Kur'ân bu dört anlamı da kullanmaktadır. Şimdi bunları görelim:

a) *"Silm"* kökünün en eski anlamı *"sert kaya"* demektir. Bir başka ifâdeyle ufalanmayan, parçalanmayan, kırılama-

---

[1] *"İslâm"* kelimesinin kök anlamları için bkz. İbn Fâris, *Mucemu Mekayisi'l-Luğa*; İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab* ve Ragıp el-İsfehâni, *el-Müfredât*, ilgili madde.

II -EVRENSELLİK AÇISINDAN KAYNAKLAR VE SEMBOLLER

A- Kur'ân ve Sünnet Nasıl Yorumlanmalı?

1- Kur'ân'ın Yorumlanması Üzerine

Bilindiği gibi, ilâhî kaynaklı bir dinde, iki veche vardır. Birisi ilahî, diğeri de beşerî vechedir. İslâm ilâhî kaynaklı bir din olması hasebiyle, O'nun ilahî vechesi, hiç şüphesiz vahyin kendisidir. Vahyin ilâhîliği de yukarıda söylediğimiz gibi, onun evrenselliğidir. Vahyin evrensel olması, onun zaman ve mekan üstü olup, her devir ve asır ile her kültür için doğru ve geçerli olması demektir. Dinin beşerî vechesi de, evrensel ilâhî vahyin, insan tarafından kendi kültür ve örfüne uygulama işlemidir. Eğer bu faaliyet olmazsa vahyin beşer hayatına uygulanma şansı olmaz. Dinde ilâhîlik ve beşerîlik iç içedir. Dinin değişmez kısmı onun vahiy yönüdür yani ilâhîliğidir. Beşerî kısmı, yani uygulama kısmı ise devirlerin anlayışı, kişilerin yorumu, toplumun ve zamanın değişmesine parelel olarak değişebilir. Nitekim tarih boyunca bu hususu gözlemek mümkündür.

Kur'ân, tefsir tarihi boyunca, müfessirlerin kendi devirlerindeki ilmî anlayış, felsefî değerler ve toplumun problemleri doğrultusunda yorumlanmıştır. Aynı ayetler üzerinde geçmişte anladıklarımızla şimdi anladıklarımız arasında farklar vardır.[12]

---

[12] Bkz. Yakıt, *Kur'ân'ı Anlamak*, s.47-49.

DİZİN

A

a'lâ-yı ılliyyin 34
Abbasiler 243, 277, 296, 352, 353, 390
ABD 300
Abduh (Muhammed) 137, 297, 302
Abdullah b. El- Mugallis 315
Abdullah b. Sebe 242
Abdullah b. Uneys 191
Abdullah b. Zübeyr 247
Abdullah İbn Ömer 215, 216
Abdurrahman b. el-Kasım 313
Abdurrauf Fıtrat 383
Abdülkadir Cîlî 314
Abdülkadir Geylanî 321
Adana 299
Âdem 36, 62, 63, 64, 73, 90, 163, 165, 166, 167, 169, 170, 173, 181, 184, 186, 203, 254, 255, 256, 257, 387
Adler 369
Adn 203
Afganistan 247, 298, 311
Afrikalılar 141
Ağa Han 299
Ahd-i atik 168
Ahd-i kadim 168
Ahir zaman Mehdîsi 240
Ahmet er-Rüfaî 321
Ahmet Hamdi Akseki 140
Ahmet Yesevî 321
Ahsen-i takvim 34
Ahsenu'l-hadis 177
Ahsenu't-Tekâsim 272
Akd-i daimi 317
Akd-i inkita (=muta) 317
âkibetu'd-dâr 200
Akka 300
Ak minare 265
Akşemseddin 249, 321
Ali en-Nâkî 245
Ali Kuşçu 394
Ali Rıza 245
Ali Zeynelabidin 245
Ali (Hz. = Ali Bin Ebi Talib) 183, 209 , 215, 216, 233, 243, 244, 277, 279, 281, 182, 283, 284, 285, 286, 289, 291, 292, 297, 298, 332, 341

Allaf 296
Allah 26, 27, 28, 29, 30, 32, 35, 37, 38, 39, 40, 44, 45, 46, 49, 51, 52, 55, 56, 57, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 79, 80, 81, 83, 84, 85, 87, 88, 89, 91, 96, 97, 98, 99, 100, 102, 103, 104, 105, 111, 112, 114, 118, 119, 120, 123, 125, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 166, 171, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 182, 183, 184, 186, 187, 188, 190, 191, 192, 193, 196, 198, 199, 201, 202, 206, 207, 208, 210, 211, 212, 213, 214, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 228, 229, 230, 233, 237, 238, 240, 241, 242, 243, 245, 246, 247, 248, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 259, 260, 261, 262, 264, 274, 275, 277, 287, 289, 292, 293, 294, 295, 296, 298, 301, 304, 308, 318, 319, 320, 324, 330, 331, 333, 334, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 348, 354, 362, 373, 374, 384, 387, 389, 392, 393, 394, 395
Allah'ın eli 46, 274
Allah'ın oğlu 49, 135, 173, 174, 254, 260
Allah'ın tahtı 274
Allah'ın yüzü 274
Alman filozofu 67, 107, 125
Almanlar 343, 344
Almanya 300
Alusî 255
Amerika 56
Amr b. As 293
Amr b. Ubeyd 295
Anadolu 311, 321, 324, 330, 358
analitik önermeler 108
Anglosaxon 344
Anka kuşu 105, 137
Antik düşünce 141
Arş 46, 63, 64, 131, 159, 160, 161
asabiyye 276, 349
Ashab-ı suffa 288
aşaka 80
Atatürk 71, 332, 333, 344, 358, 371, 374, 386, 396
ateizm 370, 381
aumône 62
Avni İlhan 241
Avrupa 27, 299, 396
Avustralya 300
Ayetullahlar 317
Aynî 232
Ayşe (Hz.) 293
Azerbaycan 298, 311, 312
Azeriler 345
Aziz Anselmus 105, 106
Aziz Thomas (Aquio'lu) 106
Azrail 156

B

ba's 189, 200
Babil 170
Bâbîlik 300
Bağdadî 303, 304, 321
Bağdat 294, 303, 315
Bahaullah 300
Bahreyn 298, 299, 313
Bakillanî (Ebu Bekir) 303
Balkanlar 311
Bâri Teâla 137
Barnaba İncili 174
Basra 293, 294, 297, 299, 318
Basra Körfezi 299
Batınî fıkıh 319
Batıniye fırkası 299
Bayezit el-Bestamî 321
Benu İsrail 181, 266
Benu Saîde Avlusu 280
Beyaniyye 243
Beyaz Ruslar 345
Beytullah 56, 63, 65
Bhopal 316
Birleşik Amerikalılar 344
Bizanslılar 265
Brahman Hintliler 55, 56
Budist 61
Buharî 143, 232, 282
Buharî (Abdülaziz) 70
Bulgarlar 345
Burma 299

C

Cafer es-Sadık 245, 297, 299, 316
Caferilik 306, 310, 316
Câhız 296
Cahiliye Arapları 352
Câmi'u'l-Kebîr 311, 314
Carl Gustav Jung 103
Carudiyye 244
cebr ve tefviz 298
cehîm 205
Cemel 275, 292, 293
Cengiz Han 240
cerh ve tadil 263
Cerir 241
Cezayir 313
Cibril 28, 29, 30, 32, 52, 88, 156, 158, 159, 176, 271
Cibril hadisi 28, 29, 30, 32, 52, 88, 271
Cuveynî (İmam Haremeyn el-) 303
Cübbâî (Ebu Ali el-) 296, 303
Cübeyr b. Mutim 350
Cüneyd Bağdadî 321

Ç

Çekler 345
Çinliler 234

D

Dabbetu'l-Arz 236
Daimonion 101
Daniel'in Kitabı 266
Danimarka 344
dâru'l-huld 201
dâru'l-karar 201
dâru'l-muttakin 201
dâru's-selam 200-203
Davudu'z-Zahiri 315
Davut (Hz.) 170, 171, 172, 181, 237

Deccâl 237, 238, 239, 240, 251, 253, 266
Demiurg 101
désarmonique 276
Descartes (R.) 102, 106, 107, 108
Deylemliler 234
Dieu 142
Din Felsefesi 373
Dinler Tarihi 267
Divan-ı Kebîr 81
Diyanet 362, 367, 382
Doğu Afrika 299
Doğu Slavları 345
Duhan dağı 240
Dürzilik 273

E

Ebdomekonta 169
Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah 244
Ebu Amr 83
Ebu Azha 304
Ebu Bekir (Hz.) 47, 99, 140, 177, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 287, 290, 303, 389
Ebu Bekir Varrak 389
Ebu Cafer el-Mensur 244
Ebu Davud 247
Ebu Hanife 89, 148, 223, 294, 304, 309, 310, 311
Ebu Hureyre 215, 288, 348
Ebu'l-Ferec el-Cevzî 314
Ebu'l-hattab Mecduddin el-Mehdi 316
Ebu'l-Kasım Muhammed el-Mehdî 245
Ebu Râfi el-Fald 315
Ebu Said 99, 318
Ebussuud 220
Ebu Süleyman Davud b. Ali 315
Ebu Süleyman el-Musab 315
Ebu Üsame Yakup 315
Ebu Yusuf 311
Ebu Zer 215
Ed-Dârr 147
éducation 356
egoizm 369
Ehl-i beyt 284
ehl-i hadis 301, 391
Ehl-i sünnet 216, 241, 246, 263, 282, 283, 285, 286, 294, 298, 300, 301, 302, 303, 304, 310, 316, 317, 324
Ehl-i sünneti amme 302
Ehl-i sünnet-i hassa 301
Ehl-i sünnet vel-cemaat 300, 301
eksiztansiyalizm 369
El-Adl 145
El-Affar 145
El-Afur 145
El-Afuvv 147
El-Ahad 146
El-Âhir 147
El-Alîm 145
El-Aliyy 145
El-Aniyy 147
El-Azîm 145
El-Aziz 144
El-Bâis 146
El-Bâki 147
El-Bâri 145
El-Basîr 145

El-Bâtın 147
El-Bedî 147
El-Berr 147
El-Burhan 177
El-Câmi 147
el-Câmius-Sağir 311
El-Cebbâr 144
El-Celîl 145
el-Esediyye 313
El-Evvel 147
el-Fark Beynel-Firak 304
El-Fettâh 145
el-Fıkhul-Ekber 223, 311
El-Furkan 177
El-Ğaffar 145
El-Ğafur 145
El-Ğaniyy 147
El-Habîr 145
El-Hâdi 147
El-Hâfıd 145
El-Hafîz 145
El-Hakem 145
El-Hakîm 146
El-Hakk 146
El-Hâlık 145
El-Halîm 145
El-Hamîd 146
El-Hasîb 145
el-Hatem 245
El-Hayy 146
el-Hikme 177
el-Hucce 245
el-İbane an Usulid-Diyane 303
el-İhkâm fî Usulil-Ahkâm 315
El-Kâbıd 145
El-Kâdir 146
el-Kâfî 312
El-Kahhâr 145
el-Kâim 245
El-Kaviyy 146
El-Kayyûm 146
El-Kebîr 145
el-Kerîm 177
El-Kerîm 146
El-Kuddus 144
El-Latîf 145
el-Luma 303
El-Mâcid 146
Elmalılı Hamdi Yazır 255
El-Mâni 147
el-Matüridî 303
el-Mebsut 311, 312
el-Mecîd 177
El-Mecîd 146
el-Mehdiyyul-Muntezar 244
El-Melik 144
el-menziletu beynel-menzileteyn 295
El-Mervezî 311
el-Mesihul-kezzâb 237
El-Metîn 146
el-Mevize 177
El-Muahhir 146
El-Mubdi 146
El-Mucîb 146
El-Muğniyy 147
el-Muhalla 315
El-Muheymin 144
El-Muhsî 146
el-Muhtasar 312
El-Muhyî 146
El-Muîd 146

El-Muizz 145
El-Mukaddim 146
El-Mukît 145
El-Muksit 147
El-Muktedir 146
El-Mumin 144
El-Mumît 146
El-Muntekim 147
el-Muntezar 245
El-Musavvir 145
El-Muteâli 147
el-Muvatta 313
El-Muzill 145
el-Mübarek 177
el-Müdevvenetul-Kübrâ 313
El-Mütekebbir 144
el-Umm 312
El-Va'd ve'l-va'îd 296
El-Vâcid 146
El-Vâhid 146
El-Vâli 147
El-Vâris 147
El-Vâsi 146
El-Vedûd 146
El-Vehhâb 145
El-Vekîl 146
El-Velî 146
Elya 170
Elyesa (Hz.) 181
Emeviler 231, 243, 250, 288, 295, 352, 390
Emîn 183
Endonezya 312
Endülüs 311, 315
Enisî'nin Menâkıbnâmesi 249
En-Nâfi 147
en-neşetul-âhire 200
en-neşetul-uhra 200
en-neşetul-ûla 200
En-Nûr 147
en-Nübez 315
Ensar 280, 282, 283
Er-Râfi 145
Er-Rahîm 144
Er-Rahman 144
Er-Rakîb 146
Er-Ra'uf 147
er-Ravdatul-Behiyye 304
Er-Reşîd 147
Er-Rezzâk 145
Er-Risale 312
Erzurum 373
Esed b. el-Furat 313
Esfâru'l-hamse 169
Eski İran 240, 278
Eski Yunanlılar 133
Es-Sabûr 147
Es-Samed 146
es-sebebul-hakıkî 254
es-sebebul-karîb 254
Es-Selam 144
Es-Semi 145
es-Siyerul-Kebîr 311
es-Siyerus-Sağir 311
Eş'arî (Ebu Musa el-) 293
Eş'arî (Ebu'l-Hasan Ali el-) 296, 303
eşref-i mahlukât 60
Eş-Şehîd 146
Eş-Şekûr 145
et-Tenzil 177
Et-Tevvâb 147
Evangelion 172
Evs 281

Eyyup (Hz.) 181
Ez-Zâhir 147
ez-Zikr 177
ez-Ziyâdât 311

F

Farabî 105, 119, 324
Fas 249, 313
Fatıma (Hz.) 248, 284, 285, 297
Fedek 284, 285
felsefeciler 123
Ferezdak 241
fırka 244, 271, 273, 292, 297, 323
Fırka-i naciye 272
Filipinler 312
Filistin 169, 170, 173, 175, 239, 314
Firdevs 203
Fransızlar 343
Freud 364, 369
From (E.) 369
Fuad 124
Futûhât 140
Füru'u'd-din 316

G

Gazzalî 102, 119, 123, 124, 125, 209, 254
Genetik psikoloji 103
Germen 344
Gilbert (Prof. Abdullah) 45, 46
God 142
Goldhizer 242
Greko-Romen 172
Güney Slavları 345

Ğ

Ğaffar 145
Ğaniyy 147
Ğulat fırkası 243

H

haber-i ahat 215
Habeşistan 240
Hacer-i Esved 63
Hacı Bayram Velî 321
Hadramevt 265
Hafız Esad 299
Haham okulları 170
Hakim (muhaddis) 290
Halefiyye 275, 301, 302
Halep 265
halk cedid 200
Hamburg 396
Hamidullah (Prof. Muhammed) 45, 46, 55, 64, 65, 129
Hamidüddin Aksarayî 321
Hanbelilik 306, 310, 313, 314
Hanbelizm 314, 390, 391, 392, 394
Hanefilik 304, 306, 310, 311
Harezm 297
Haricî 273, 292
Hariciler 97, 300, 324
Hariciye 274, 310, 318
Hâris b. Esed el-Muhasibî 302
Harun (Hz.) 165, 181
Harunî (Ahmet b. Muhammed) 314
Harura 293
Haruriyye 293
Hasan (Hz.) 245, 248

Hasan Basrî 295
Hasan el-Askerî 245
Hassan bin Sâbit 241
Haşimî 244
haşr 91, 200, 201, 202
Hatay 299
Hattabiyye 243
Havarî 253
Havariler 253
Havva (Hz.) 64
Hayfa 300
Hazrec 281
Heine 329
Hıristiyan hükümdarlar 129
Hıristiyanlar 48, 49, 168, 237, 241, 254, 272, 340
Hicaz 299, 313
Hilafet 278, 280, 289, 290
Hint Dinleri 278
Hint kültürü 278
Hollanda 344
Horasan 239, 247, 293, 294, 297, 311, 318
Hud (Hz.) 83, 152, 178, 181, 186, 201, 336
Humeynî 246, 317
hutame 205
hutuvatüş-şeytan 32
Huzeyfe b. Yemân 286
Hüda 142
Hüseyin (Hz.) 241, 243, 245, 275
Hz. Muhammed (Bkz. Hz. Peygamber)
Hz. Musa 139, 164, 167, 169, 170, 184, 257
Hz. Peygamberi Anlamak 29, 82, 186

I

Îcî (Adudiddin el-) 303
Id 364
Illiyyin 203

İ

iade 146, 177, 200
İbadilik 306, 310, 318
İbn Abbas 203
İbn Dihye 315
İbn Hacer 232
İbn Haldun 222, 246, 276, 283
İbn Hallikan 309
İbn Hanbel (Ahmet) 215, 301, 302, 313, 314
İbn Hazm (Ebu Muhammed Ali) 315
İbn Kayyim el-Cevziyye 301
İbn Kullab el-Basri 302
İbn Mâce 143, 247
İbn Rüşd 119, 120, 206
İbn Said 99
İbn Sina 104, 105, 107, 119, 138, 324, 358
İbn Teymiyye 301, 302, 314, 353, 372, 391
İbn Teymiyyecilik 302
İbnu'l-Arabî (Muhyiddin) 140, 316, 319
İbrahim (Hz.) 37, 63, 64, 90, 112, 133, 142, 158, 167, 168, 169, 181, 246, 257, 261, 318, 334, 339, 340, 374,
İbranî 168
İdris (Hz.) 167, 181, 246, 261, 312
ihya 200, 301

İkbal (Muhammed) 44, 384
ilâhî aşk 78
ilahî karizmatik lider 277
ilahî yazgı 212
İlâhî Zât 38, 40, 136, 148
İlk Muharrik 101
ilk sahifeler 167
ilm-i tevhid 129
ilmu'l-ale 393
ilmu'l-âli 393
İmam Azam 101, 223, 294, 296, 311
İmamet 298, 316, 324
İmamiyye 244, 297, 298, 299, 310, 316
İmam Malik 288, 312, 313
İmam Muhammed 89, 311, 313
İmam Neseî 290
İmam Şafi 100, 312, 313, 315
immenant (=bâtın) 139
impot 62
İmran ailesi 252, 334
inayet-i Rabbaniye 120
İncil 172, 173, 175
individüalizm 347
inşa 62, 122, 171, 200
intellectus 66
intelligence 66
intelligent 66
İran 246, 247, 249, 298, 299, 312, 314, 316, 317
İranoloji 372
İsa (Hz. = Mesih İsa = Meryemoğlu) 48, 49, 72, 135, 166, 172, 173, 181, 237, 242, 246, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267
İsfehan 239, 240
İshak (Hz.) 64, 181, 318, 340
İslâm Ansiklopedisi 373
İslâm Kelamı 148
İslâmoloji 372
İsmail (Hz.) 19, 63, 64, 179, 181, 255, 261, 299, 303
İsm-i Azam 72
İsnaaşeriyye 244, 297
İspanya 299, 318
İsrafil 156, 193
İsrail 36, 49, 168, 169, 252, 300
israiliyyat 277
İstanbul 173, 238, 249, 265, 332, 358, 380, 394
İstanbul Üniversitesi 380
istihsan 311, 313
istilâm 63
İşa 266
İşaya Kitabı 266
İşrakî ekol 81
işrakiyyun 123

J

Japon 380
John Ray 121

K

kabâile 336
Ka'b İbn Ubey 214
kaderen makdura 213
kaderullah 212
Kadızade Ahmet Şemseddin 394
Kadir gecesi 176

Kadîr-i mutlak 57
Kadiyanilik 244, 273, 277
Kaf 161, 200, 207
kaf dağı 105, 137
Kafkasya 311, 312
Kalhatî (Ebu Said el-) 318
Kant (İ.) 108, 125, 126, 127, 128
Karmatîler 299
Katerina 396
Katip Çelebi 395
Kayrevan 294
Kazan 311
Kelamcılar 123, 129
Kenan diyarı 169
Kerbela 275
kesretten kinaye 143, 272
Kılıç Ali Paşa 394
Kırgızlar 345
Kırım 311
Kızılderililer 56
Kilise 168, 174, 380, 381, 382
Kindî 119, 324
Kitabu Ma La Yeseu Cehele 318
Kitabu Tevilatil-Kuran 303
Kitabu'l-Harac 311
Kitabu'l-Keşfi ve'l-Beyân 318
Kitabu't-Tevhid 303
komünizm 347
Konstantaniyye 238
kudretullah 48
Kudüs 135, 170, 171
Kur'ân'a Göre Hz. İsa'nın Babası 255
Kureşî 143
Kureyş 281, 283, 290, 348
Kurtubî 232
Kuveyt 298, 313
Kuzey Afrika 293, 314, 316, 318
Kürtler 345

L

Lat 133
Latin 300, 344
Latin Amerika 300
lâ tuâhizna 46
Leibniz 106
levh-i mahfuz 166, 217
leza 205
Libya 313
li-teârefû 342, 353
Lokman (Hz.) 181, 203
Lut (Hz.) 158, 338

M

Mabed 171
Mağrip 249
Makalâtu'l-İslamiyyin 303
Makdisî 272, 298
Makedonlar 345
maktu 263
Malaya 312
Malik bin Enes 312
Malikilik 306, 310, 312
Mâliku'l-Mulk 147
Mançuryalılar 234
manevî mütevatir 249
Mantık fukarası 354
Mârika 293
Markos 174
Maruf Kerhî 321
maslahat 313
materyalizm 369

Maturidî 71, 182, 248
Matüridi 304
Matüridî 148, 151, 153, 296, 303, 393
Maveraünnehr 294, 296, 297, 325
Mecduddin 316
Mecusilik 134
Me'cüc 234, 235, 236, 265, 266
Medâin 243
Medenî 175
Medine 99, 170, 175, 239, 248, 251, 265, 280, 294, 313, 333, 337
Megola idea 330
Mehdî 237, 239, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 291
Mehdîlik 241, 242, 246, 248, 249
Mehmet Akif Ersoy 373
Mehmetçik 331, 358
Mekke 63, 65, 175, 178, 183, 187, 239, 265, 294
Mekkî 175
Mektûm (Muhammed) 299
Menâhicu'l-Edille 119
menât-ı hüküm 71
menât-ı teklif 71
Mensûriyye 243
merci-i taklid 317
Merve 63
Meryem (Hz.) 72, 158, 173, 174, 179, 186, 203, 205, 251, 252, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 261, 337
Meryem'in oğlu 251
Mesnevî 72, 81
meşihâ deggâla 237
Me'va 203
Mevdudi 372
mevkûf 263
Mevlâna Celaleddin 81, 83, 90, 123, 124, 209, 218, 220, 320
mevzu 263, 286
Mezâmir-i Davud 172
Mezhepler Tarihi 276
Mezopotamya 278
Mısır 169, 240, 294, 299, 312, 343, 394
Mikail 156
Milaslı İsmail Hakkı 255
milli karakter 346
Mirza Hüseyin Ali 300
mistisizm 372
mitolojik 210, 235, 238, 239, 251, 265
Mizanü'l-Hak 395
Moğollar 234, 240
mollalar 317
Muğıriyye 243
Muhacirler 280
Muhakkime 293
Muhammed b. Abdullah 244, 248
Muhammed b. Cafer 245
Muhammed b. Davud 315
Muhammed b. Hanefiyye 244
Muhammed bin İdris 312
Muhammed el-Bâkır 245
Muhammed et-Takî 245
Muhammed İbn Abdilvahhap 301
Muhammedu'l-Emin 183
muhkem 46, 274, 275, 302
Muhtariyye 244

mukallid 317
Mukarrebun 159
Munisu'l-Uşşâk 81
Murat (III.) 394
Musa Carullah 88
Musa el-Kâzım 245
Museviyye 245
Mutasavvıflar 288
Mutezile 294, 295, 297, 300, 324
Mutlak Akıl 128
Mücessime 274, 296
Müdebbiru'l-âlem 119
Müfredat 140, 165, 340
Mümkinu'l-vücud 137
mürsel 263, 301, 313
Müslim 27, 30, 143, 215, 247, 248, 285, 380
müslümanın alâmetleri 52
Müstedrek 290
müstefiz 263
Müşebbihe 274, 296
müteşabih 46, 274, 275, 301, 376
mütevatir 245, 248
Müzenî 312

N

Naim 203
Nasıra 175
Nasranî 175
Nâvusiyye 245
Nazzâm 296
nebe'e 155
nebiyâ deggâla 237
nebîz 309
necdeyn 224
nefs-i emmâre 364
Nehar b. Tersia 241
Nemîrî (Muhammed b. Nusayr en-) 299
Néo-colonisation 358, 366
Nesefî (Ebu'l-Mu'în en-) 139, 304
Newton 121
Nihilizm 369, 370
Nirvana 39
Nizarî İsmailî Devleti 299
Nizârîler 299
Norman Kavimleri 344
Norman Malcolm 108
Nuh (Hz.) 169, 170, 181, 257
Nuh Tufanı 62, 169
Numan bin Sâbit 311
Nusayrilik 273
Nusayriye 244
Nuşûr 200

O

Orta Asya 122, 296, 299
Osman (Hz.) 47, 177, 275, 292, 293, 390

Ö

Ölü Deniz 170
Ömer (Hz.) 99, 215, 219, 279, 280, 281, 282, 283, 287, 288, 317
Özbek 383
Özbekler 345

P

Pakistan 298, 311, 384
paris (bahis) 209
Pascal (B.) 123, 209

Pavlus 135, 172, 174
Pentateukhos 169
Peygamber ocağı 330
Peygamber 18, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 37, 42, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 56, 58, 61, 63, 64, 79, 80, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 99, 129, 132, 134, 143, 158, 166, 175, 176, 177, 178, 179, 182, 183, 185, 186, 187, 189, 190, 191, 197, 202, 209, 215, 216, 217, 218, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 235, 238, 239, 240, 241, 242, 244, 245, 247, 249, 250, 251, 253, 261, 263, 264, 265, 266, 271, 275, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 297, 300, 301, 306, 307, 313, 325, 329, 330, 331, 332, 333, 337, 339, 341, 348, 349, 350, 388, 390, 391, 392
Pezdevî (Ebu Muhammed el-) 70, 304
Pitagoras 107
Platon 101
Politeist 134, 381
Polonyalılar 345
pozitivizm 369

R

Ragıp 140, 165, 189, 190, 191, 197, 203, 336, 340
Ramazan ayı 176
Razî (Fahreddin el-) 42, 143, 206, 216, 254, 255, 303
Reddu'l-Cemîl 254
refe'a 261
Resul Ekrem (Bkz. Hz. Peygamber)
Resulullah (Bkz. Hz. Peygamber)
Reşit Rıza 297, 302
ric'at 242
Risalet 279
Risaletu'l-İstihsani'l- Havz fî İlmi'l-Kelam 303
Riyaset 279
riyazât 123
Robert Boyle 121
Robert Hook 121
Roche 78
Roma 170, 174
rucu 200
Rumeli 311
Ruslar 345

S

Sa'd bin Ubâde 280, 282
Sadreddin Konevî 123
Safa 63
Saf Aklın Eleştirisi 126
Sahibu'd-Dâr 245
Sahibu'z-zaman 245
Sahnun (Abdüsselam b. et-Tenuhî) 313
sakar 205

Salih (Hz.) 90, 91, 92, 181, 246
Sarıyer 394
Schleiermacher 125
Sebeiyye 243
sedd-i zerayi 313
Sehl b. Abdullah Tusterî 321
Selçuklular 297, 294
selectus 66
Selef akidesi 301
Selefiyye 274, 275, 295, 301
Selman 348
Semerkand 303
sentetik önermeler 108
septisizm 369
Serahsî (Şemsu'l-eimme es-) 312
Serî' es-Sakatî 320
Seyid Ahmet Barelî 301
Seyyid Kutub 372
Sıffin 275, 292
sırat 46, 205
sır sahibi 287
Sicilya 299
Sistan 293
Slavlar 343
Slovenler 345
snoptik 174
Sokrates 101
Somali 249
Spermatozoid 116, 207, 208, 256
Spinoza 106
Sudan 249, 313, 320
Suriye 238, 239, 265, 298, 299, 311, 312, 314
Suudi Arabistan 298, 302, 314, 318
Süfyan es-Sevrî 309, 310
Sühreverdî 81
Süleyman (Hz.) 90, 164, 181
Süleyman b. Sured 241
Sünnet 41, 48, 246, 276, 277, 300, 306, 311, 313, 314, 318, 319
sünnetullah 131, 152, 212, 213, 218, 254, 264
Sünnetü'l-âde 51
Sünnetü'l-ibâde 51
Süper ego 364
Süraka b. Malik 348

Ş

Şafiilik 306, 310, 312
Şafilik 303
Şam 219, 251, 265, 294
Şeyhîlik 299
Şia 241, 242, 243, 282, 285, 286, 297, 298, 299, 300, 310, 323, 324, 337, 390
Şiilik 273, 297, 300
Şirazî (Şeyh Sadi) 87
Şirazlı Ali Muhammed 299
Şit (Hz.) 167
Şu'ûben ve kabâile 336
Şuayp (Hz.) 181
Şumeytiyye 245
Şurât 293, 318
Şüreyk İbn Abdullah 309, 310

T

Taberistan 299
Taberiye gölü 265
Tahkim 293
Takiyüddin Rasathanesi 394
takiyye 322, 326

Talha (Hz.) 293
Taliban 302
Talmut 169
Tâlût 165, 237
Tanci Hoca 33, 287
Tanrı 33, 38, 52, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 66, 67, 81, 82, 89, 90, 100, 101, 103, 104, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 119, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 139, 141, 142, 151, 156, 172, 185, 199, 372, 373, 374, 378, 381
Ta'rifat 38, 129
Tarsus 299
Tatar cedidciler 297
Tatarlar 345
teberrâ 316
teceddüd 385
tecelli 119, 125, 149, 156, 182, 199, 218, 219
Tekvin 49, 151, 153, 168, 169
Tekvini 152
Temimî (Abdullah b. İbad et-) 318
Teodor 240
teslis (triniti) 135
teşriî 152
teveffa 260
tevellâ 316
Tevrat 49, 167, 168, 169, 170, 172, 177, 178, 253
Tirmizî 247
Torah 169
transandant (=müteal) 139
Tunus 313
Türkdoğan (Orhan) 345
Türkistan 88, 311, 394
Türkler 66, 234, 294, 297
Türklerin İmamı 303
Türklerin mezhebi 311
Türkmenistan 122, 300
Türkmenler 345

U

Ukbe'd-dâr 200
Ukraynalılar 345
Ulat fırkası 243
Umman 318
Ummu'l-kitap 166
Ummu'l-Kura 63
Usul-u Din 316

Ü

Ülken (H. Z.) 78, 344
Ümeyye Camii 251
Ürdün 265
Üzeyir (Hz.) 129, 181

V

Vâcibu'l vücud 137
Va'd 296
Vahhabilik 273, 302
Vasıl b. Ata 295
Vasile b. el-Eska 349, 350
Vatikan 265
Ve'rrâsihûn 275
Vedûd 80
Velid b. Müslim 266
Viyana 174

W

Weber 345
William Paley 120

Y

Yahova 49
Yahudi 48, 53, 61, 99, 129, 168, 172, 174, 178, 237, 241, 242, 266, 340, 343, 375, 379, 382
Yahya (Hz.) 181, 215, 255, 298
Yakup (Hz.) 49, 168, 181
yalvaç 178
Yavuz Sultan Selim 394
Ye'cüc 234, 235, 236, 265, 266
Yemen 296, 299
Yeni Selefçilik 273
yevm'ed-din 189
yevm'el-ba's 189
yevm'el- fasl 189
yevm'el-hisab 189
yevm'el- kıyame 188
yevm'el-muhit 189
yevmu'd-din 200
yevmu'l-ba's 200
yevmu'l-cem 200
yevmu'l- hisab 200
yevmu'l-hurûc 200
yevmu'l-kıyame 200
yevmu'd-din 200
yevmun akîm 200
yevmu't-telak 200
yevmu't-tenâd 200
yevmu'l-vaîd 200
yevmu'l-vakti'l-ma'lum 200
yevmun azîm 200
Yezid 275
Yunan felsefesi 277, 278
Yunus Emre 321, 358
Yunus Emre Divanı 81
Yunus (Hz.) 184
Yusuf (Hz.) 90, 169

Z

Zahirilik 306, 310
Zamahşeri 222
Zebur 170, 171, 172
Zekeriyya (Hz.) 181
Zengibar 318
Zenon 141
Zeus 133
Zeyd b. Sabit 215
Zeyd (Ali b. Hüseyin Zeynelabidin oğlu) 298
Zeydî Alevî devleti 299
Zeydîler 296
Zeydiyye 244, 298
Ziya Gökalp 345
Zu'l-Celâl ve'l-İkrâm 147
Zulkifl (Hz.) 181
Zübeyr (Hz.) 247, 293
Züfer İbn Hüzeyl 309
Zülkarneyn (Hz.) 181, 235

SURE VE AYET İNDEKSİ

(Sure numaraları köşeli parantez içinde,
âyet numaraları koyu renkte verilmiştir.)

A'la [87]: **3**/214, **14-19**/167
Abese[80]: **1-10**/186; **33**/193, 194; **33-37**/193; **38-43**/202
Ahkaf [46]: **13**/83; **33**/206; **35**/190
Ahzab[33]: **4**/334; **6**/335; **21**/49, 186; **38**/216; **40**/181; **43**/64; **63**/192
Alak[96]: **1-5**/74
Al-i İmran[3]: **7**/275, **19**/36, **26-27**/224, **31**/79, **33**/181, **33-37**/257, **49**/252, **50-51**/252, **52**/253, **54**/253, **55**/260, **59**/255, **64**/129, **97**/54, **103**/308, **106**/202, **123-128**/163, **133**/204, **144**/186, **158**/202, **183**/98, **185**/196, **189**/63, **190-191**/117
Ankebut[29]: **6**/150, **9**/92, **13**/200, **20**/200, **45**/53, **57**/195
Araf[7]: **8**/203, **34**/190, **57**/214, **65**/181, **143**/156, **144-145**/168, **155**/338, **158**/167, **159**/339, **180**/143, **187**/192, 193, 228
Bakara[2]: **4**/98, **8**/96, **26**/221, **27**/221, **28**/200, **29**/153, **30**/118, **31**/73, 388, **31-34**/163, **56**/200, **63**/263, **75-76**/171, **79**/171, **97-98**/158, **98**/156, **102**/164, **106**/47, **120**/340, **126**/99, **127**/261, **128**/339, **133**/142, **138**/88, **143**/339, **154**/331, **165**/79, **170**/69, **174**/48, **177**/99, **183**/53, **185**/43, 54, 152, 176, **187**/42, **213**/165, 339, **203**/202, **221**/133, **230**/338, **236**/213, **248**/165, **249**/337, **255**/151, **258**/375, **269**/69, **285**/99
Beled [90]: **10**/224
Beyyine[98]: **1**/133
Buruc[85]: **2**/200, **16**/131
Casiye[45]: **22**/199, **27**/191
Cin[72]: **26**/159, 227
Cuma[62]: **1**/63, **3-4**/180
Duhan[44]: **3**/176, **38-39**/117
Enam[6]: **38**/202, 339, **40**/140, **59**/159, **60**/209, **75-79**/112, **83-86**/181, **85**/252, **91**/212, **94**/133, **97**/118, **99**/116, **98**/200, **103**/139, **108**/133, **113**/150 **114**/44, **115**/153, **127**/201, **135**/200, **153**/308, **158**/229, **160**/61
Enbiya[21]: **7-8**/262, **16-17**/117, **24**/77, 101, **25**/130, **26-27**/157, **34-35**/262, **35**/196, **47**/203, **85**/181, **95-96**/235, **98**/133, **104**/194, 200, **105**/172, **107**/37, 186,
Enfal[8]: **11**/59, **12**/162, **22**/68, 130
Fâtır[35]: **1**/158, **9**/208, **10**/261, **15**/150, **24**/181, **27-28**/116

Fatiha:[1]: **4**/200
Fetih[48]: **1-3**/185, **4**/63, **29**/186
Furkan[25]: **2**/213, **3**/200, **15**/203, **54**/334
Fussilet[41]: **1**/44, **28**/201, **50**/191, **53**/103, **54**/102
Ğâşiye[88]: **1**/192
Hac[22]: **1-2**/194, **5**/116, **5-7**/208, **30**/85, **31**/134, **35**/79, **55**/200, **65**/118
Hadid[57]: **4**/149, **20**/197, **21**/217, **22**/217, **23**/217, **28**/98
Hakka[69]: **1-3**/160, 193, **13-16**/193, **13-17**/160, **17**/63, **33**/98
Haşr[59]: **7**/54, **23**/63
Hicr[15]: **9**/37, **28-31**/163, **38**/200, **45-48**/204, **67**/338
Hucurat[49]: **1**/308, **10**/335, **11**/342, **13**/336, 343, **14**/95
Hud[11]: **13**/178, **24**/336, **62**/181, **84**/181, **103**/201, **107**/152, **112**/83
İbrahim[14]: **1**/44, **10**/98, **33**/60
İhlas[112]: **1**/150, **1-4**/39
İnfitar[82]: **4**/194, **9-12**/161
İnsan[76]: **3**/224
İnşikak[84]: **1**/ 194, **3-4**/193
İnşirah[94]:**4**/261
İsra[17]: **2**/168, **9**/43, **15**/181, **36**/69, 124, **48-51**/207, **49**/98, 200, **50**/153, **55**/172, **80**/84, **84**/221, **85**/42, **88**/178, **90-93**, 182, **110**/142
Kadir[97]: **1**/176
Kaf[50]: **3**/200, **15**/207, **16-18**/161, **20**/200, **42**/200
Kalem[68]: **4**/82, 186
Kamer[54]: **1**/194, **7**/ 208, **7-8**/202, **12**/213, **49**/214
Kâria[101]: **1-3**/192, **5**/195
Kasas[28]: **56**/223, **75**/77, **77**/196, **85**/242, **88**/149
Kehf[18]: **20**/340, **21**/191, 193, **46**/91, **49**/203, **82-97**/181, **94**/235, **107**/203, **109**/153, **110**/48, 131,185,
Kıyame[75]: **8**/194, **9**/194, **16-18**/176
Leyl[92]: **5-10**/216
Lokman[31]: **8**/203, **12-17**/181, **20**/118
Maide[5]: **3**/182, **8**/86, **12**/98, **17**/252, **44**/168, **46-47**/173, **48**/38,57,166, **54**/79,342, **67**/184, **69**/99, **72**/252, **75**/252, **96**/202, **99**/186, **110**/252, **110-115**/252, **116-117**/262, **120**/152
Mearic[70]: **4**/159, **8**/194
Meryem[19]: **4**/261, **17-19**/158, 255, **20-22**/258, **29-33**/252, **54**/179, **61**/203, **68-72**/205, **69**/337
Muddessir[74]: **9**/200, **31**/221
Muhammed[47]: **18**/230, **19**/52, **24**/45, 69
Muminun[23]: **12-14**/117, **99-100**/201
Mumtehine[60]: **13**/338
Münafikun[63]: **1**/96, **7**/63
Murselat[77]: **8**/194, **10**/193
Mutaffifin[83]: **18**/203
Mücadele[58]: **11**/74, **22**/336
Mülk[67]: **3-4**/115
Mümin[40]: **7-9**/162, **15**/200, **32**/200, **39**/197, 201, **57**/206, **79-80**/118
Nahl[16]: **22**/198, **43**/387, **43**/74, **48**/60, **50**/159, **61**/190, **90**/86, **93**/222, **103**/178, **105**/85, **120**/339, **127**/201, **128**/32
Naziat[79]: **42-44**/27, **42-45**/192
Nebe[78]: **19**/194, **20**/193, **21-30**/206, **31-35**/204

Necm[53]: **9**/61, **25**/196, **39**/388, **39-41**/224, **47**/200
Neml[27]: **19**/90, **60-62**/112, **64**/77, 101, **65-66**/227, **82**/236, **83**/236
Nisa[4]: **1**/153, **46**/171, **48**/134, **56**/205, **57**/204, **103**/53, **124**/92, **125**/340, **136**/99, 155, **150-151**/182, **155-158**/260, **157-158**/253, **159**/260, **163**/172, **171**/252, **172**/252
Nur[24]: **11**/337, **19**/196, **41**/60,
Ra'd[13]: **2-3**/115, **7**/342, **13**/60, 160, **15**/60, **16**/114, **22**/24, 200, **26**/187, 213, **39**/218
Rahman[55]: **26-27**/150, **37**/194
Rum[30]: **11**/207, **12-14**/191, **20-22**/102, **21**/79, **22**/341, **27**/207, **30**/104, **32**/308, **47**/338, **56**/200
Sad[38]: **16**/21, 200, **48**/181, **62**/133
Saf[61]: **6**/166, 253
Saffat[37]: **21**/200, **35**/52, **110-112**/64
Sebe[34]: **1-2**/151, **27**/114, **40-41**/202, **42**/202
Secde[32]: **11**/156, **19**/203
Şems[91]: **7-10**/224
Şuara[26]: **23-24**/139, **83**/90, **214**/336
Şura[42]: **7**/63, 200, **11**/131, 140, 149, 150, **51**/176
Taha[20]: **15**/193, **17-18**/257, **40**/213, **102**/200, 202, **114**/74,387, **124**/202
Tahrim[66]: **6**/157, 159
Teğabun[64]: **4**/151, **9**/200, 201, **11**/98
Tekvir[81]: **1**/194, **2**/194, **5**/194, **6**/193, **19-20**/158
Tevbe[9]: **3**/133, **24**/336, **23**/335, **28**/133, **30**/129,181, **30-31**/252, **39**/342, **50-51**/218, **67**/97, **69**/196, **86**/98, **101**/337, **103**/54, **114**/133, **128**/185
Tur[52]: **35-36**/113
Vakıa[56]: **1-2**/193, **13**/39, 40, 337, **57-59**/113, **62**/200, **63-64**/113, **68-69**/113
Yasin[36]: **33-36**/116, **37-40,** 115, **38**, 213, **38-40**, 44, **77-80**, 207, **80**, 207, **81**, 207, **82**, 152
Yunus[10]: **15**/200, **25**/203, **28**/202, **45**/189, 201, **47**/181, **49**/191, **100**/68, 221, **107**/224
Yusuf[12]: **8**/337, **37**/340, **38**/340, **45**/339, **76**/74, 261, 387 **101**/90, 196, **105**/69, **107**/192
Zariyat[51]: **24-28**/158, **56**/103, 118
Zilzal[99]: **1-3**/193
Zuhruf[43]: **11**/208, 213 **19**/157 **22-23**/339, **77**/156
Zümer[39]: **2**/131, **9**/74, 387 **18**/69, 309, **68**/193, 194, **71-73**/337, **75**/160